

Josep Pla, entre els artistes

Una exposició ressegueix el pensament estètic de l'escriptor a través de la relació amb els catalans que va freqüentar a París

Molts dels amics que van acompanyar Josep Pla en els seus primers passos com a escriptor provenien del món de l'art. Aquesta relació estreta, que va refermar l'escriptor en la seva concepció d'una literatura deslliurada d'inflor i artificis, ha estat objecte d'unes quantes exposicions amb les corresponents recerques, des de la que va organitzar La Caixa el 1997 pel centenari, Josep Pla i els homenots artistes, comissariada per Joan-Francesc Ainaud, fins a El primer artista que vaig conèixer, presentada a la Fundació Pla i a la Fundació Masó entre el 2019 i el 2020, en què Jordi Falgàs resseguia les complicitats estètiques i vitals amb el pintor bisbalenc Joan B. Coromina. La investigadora Mariona Seguranyes, que el 2006 ja va fer una primera aproximació al tema a Josep Pla i els pintors, documentant en aquella ocasió les afinitats amb els paisatgistes empordanesos, reprèn ara la recerca a la mateixa Fundació Pla de Palafrugell per centrar-la en els anys parisencs, quan el contacte amb la colònia de catalans trasplantats, molts dels quals coneixia de les tertúlies a l'Ateneu Barcelonès, el referma en la seva defensa d'un realisme "amb la quantitat suficient de malícia" que avança en paral·lel a la definició del seu estil literari i que concorda, en essència, amb l'esperit del retorn a l'ordre que es respirava a Europa després de la I Guerra Mundial.

De Palafrugell a París, 1913-1925. Josep Pla i els artistes, una mirada literària, que es podrà visitar a la Fundació Pla fins al 30 d'octubre, elabora un discurs complex a partir d'un muntatge expositiu només en aparença modest que arrenca amb el descobriment dels quadres sucosos que pinta Gimeno a les cales de Begur el 1916, a través dels quals Pla gesta el concepte de paisatge que dirigirà també la seva escriptura. Aquesta lliçó primera, que perdurarà en la postguerra, quan s'estableixi a la mateixa barraca de pescadors de Gimeno a Fornells, s'anirà enriquint a còpia de lectures i de les converses amb la penya de Joaquim Borralleras a l'Ateneu, i quedarà fixada, finalment, en l'ambient de París. Les cartes (algunes d'inèdites), els articles periodístics, les postals, els catàlegs i els llibres, juntament amb una mostra d'obra escollida d'alguns dels autors que més apreciava Pla, des de Francesc Gimeno i Joan B. Coromina a Enric Casanovas, Joaquim Sunyer, Manolo Hugué, Enric C. Ricart, Pere Ynglada, Josep Dunyach, Lluís Mercadé o Manuel Humbert, teixeixen un món de relacions que ha passat incomprendiblement desapercebut per a bona part de la historiografia de l'art català, embadalida davant l'avantguarda o fragmentada en infinitud de monografies que reten culte a personalitats solitàries, com si haguessin brotat en el buit. Al París que coneix Pla des que hi arriba l'abril de 1920, hi conviuen el refinat Pere Ynglada, el taciturn Joan Miró, el vitalista Manolo, Ricart el reconcentrat, el discretíssim Mercadé, el picassià Pere Pruna, el modiglianesc Humbert, i Sunyer enmig de tots, establint les bases d'allò que Pla en dirà "els ritmes elementals de la humanitat i el paisatge del seu país". També Picasso, per qui Pla sent un respecte distant. Es trobaven al mateix cafè de La Rotonde, als mateixos gabinets dels diletants (sobretot el de Lluís Garriga, on Pla rebrà el primer gran impacte de l'obra de Sunyer) i a vegades als mateixos hotels, com el de Namur o Rouen, on van coincidir Ricart, Pla i Miró. Tan diferents com eren, confraternitzaven prou per enviar-se missatges invitadors i festius, a vegades nostàlgics, en alguns dels quals emergeix la misèria que envoltava l'escriptor, entregat a la disciplina de la quartilla diària, o perdut pels carrers "amb una barreja de melancolia i de mandra".

Cada un a la seva manera, valorava un art d'ofici, de simplicitat expressiva, disciplinat i destre, que tingués un peu clavat a terra i l'altre, amarrat en el bon gust, lluny del sentimentalisme i la febrada genialoide. És el mateix credo que professen Josep M. Junoy, Alexandre Plana o Feliu Elias, de qui de tota manera Pla es preguntarà "com pot ser que pinti de manera tan asfixiant algú que hi entén tant, de pintura". El seu no és un realisme atacat de cursileria i afectació (el de "l'estúpid segle XIX", en deia Rafael Benet), sinó vigorós i sever, que Pla sintetitza

en un article dedicat a Humbert el 1927: “El problema del gran art, en pintura, ha estat, és i serà sempre el mateix: és el problema de captar el món exterior de la manera més objectiva possible, més profundament realista, més viva.”

L'exposició conté alguns regals i unes quantes revelacions. Entre els primers, l'emoció de veure La nena dels préssecs, de Sunyer, provinent d'una col·lecció particular, i de retrobar artistes tan fins i oblidats com Ynglada (amb qui Pla col·laborarà en l'organització de l'Exposició d'Artistes Catalans al Saló de Tardor de 1920), Humbert o Mercadé, a més del bust de l'escriptor que va modelar el seu amic Josep Dunyach i que Folch i Torres considerava “una de les mostres més crues i més fortes del realisme escultòric que mai s'hagi donat a Catalunya”. Entre les segones, la constatació que Sunyer i Pla ja es coneixien abans de coincidir a París, o que Pla tenia al pensament el llibre sobre Manolo molt abans de la seva publicació, el 1928. En una carta del 13 de febrer de 1920, Feliu Elias pregunta a l'escultor: “Quan surt el llibre d'En Pla sobre vos? Tots l'esperem amb candeletes.” És sabuda i citadíssima la quantitat de literatura que els artistes van inspirar a Pla en uns articles que serien l'embrió de successius Homenots i Retrats de passaport, però Seguranyes adverteix que s'ha de llegir amb molta prudència: “Pla és una font inesgotable de dades, encara que sempre des de la seva subjectivitat.”

A Manolo, l'havia conegut el 1919 al Lyon d'Or, i Seguranyes sosté que el 1920 l'escriptor ja l'anirà a veure a Oceja, a l'Alta Cerdanya, pensant en el llibre. S'acabaran distanciant, perquè “l'anècdota matarà l'obra”, diu la investigadora. La Vida de Manolo és un dels intents més descarats de rusiñolitzar l'escultor, de convertir-lo en un personatge pintoresc devorat per la llegenda. Però el que més interessa aquí és el punt de vista que adopta l'escriptor, assumint la veu de l'artista com la pròpia, o fent combregar l'artista amb la seva, que posa de manifest una voluntat d'assimilació que conflueix en una concepció de l'art (i la literatura) cisellada a còpia de penalitats, de molt barallar-se amb els fenòmens, de molt concentrar-se en la pura densitat de les coses. “El camí del bou: rumiar, treballar”, dirà Pla.

Publicat a:

-El Punt Avui. Girona 05-08-2021, Pàgina 30

-El Punt Avui. Nacional 05-08-2021, Pàgina 22

Font del document: <http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/2010649-josep-pla-entre-els-artistes.html>